

การปกครองคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธธรรม*

THAI SANGHA ADMINISTRATION ACCORDING TO BUDDHADHAMMA

พระมหาสวัสดิ์ ฐิตวณฺโณ (อินกอง)

Phramaha Sawat Thitavanno (Inkong)

วัดบ่อ จังหวัดนนทบุรี

Wat Bo, Nonthaburi Province

Corresponding Author E-mail: sawatinkong@outlook.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปกครองคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธธรรม โดยดำเนินการศึกษาการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันที่เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2560 (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 และเป็นไปตามกฎ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ และมติ ของมหาเถรสมาคม เป้าหมายของการปกครองคณะสงฆ์ คือเพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ เพื่อการปกครองคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เจ้าคณะชั้นปกครองจะต้องเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ อำนาจหน้าที่ในการปกครอง และต้องมีความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ของการปกครอง รู้จักประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้ามาใช้ในการปกครอง ได้แก่ หลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ ประกอบด้วย ธัมมัญญตา รู้จักเหตุ อตถัญญตา รู้จักผล อัตตัญญตา รู้จักตน มัตตัญญตา รู้จักประมาณ กาลัญญตา รู้จักกาล ปริสสัญญตา รู้จักชุมชน ปุคคลัญญตา รู้จักบุคคล จึงจะสามารถปกครองคณะสงฆ์ไทยให้เกิดประสิทธิภาพได้

คำสำคัญ: การปกครอง; คณะสงฆ์ไทย; หลักพุทธธรรม

Abstract

The objective of this academic article was to study Thai Sangha Administration according to Buddhaddhamma. The study conducted by studying the administration of Thai Sangha was in accordance with the Sangha Act of B.E. 2505, amended by the Sangha Act (No. 2. of B.E.2535, (No. 3) of B.E. 2560, (No. 4) of B.E. 2561, and in accordance with the rules, regulations, orders, announcements, and resolutions of the Sangha Supreme Council. The purpose of the administration was to protect order and goodness. However, Sangha administration for efficiency, the administrator must understand the form of the administration of the Sangha, the power and duties in administration, and must have knowledge of the science of administration and know how to apply the Buddhaddhamma to the administration. Buddhaddhamma was the seven principles of the Sappurisdhamma, which were: Dhammāññuta, knowing the cause; Attanñuta, knowing the result; Attanñuta, knowing oneself; Mattanñuta, knowing the limit; Kalanñuta, knowing the time; Parisaññuta, knowing the community; and Pukkalanñuta, knowing people. Applying Buddhism in this way will be able to administer the Thai Sangha effectively.

Keywords: Administration, Thai Sangha, Buddhaddhamma Principles

*Received August 10, 2024; Revised November 30, 2024; Accepted January 20, 2025

บทนำ

การปกครองคณะสงฆ์มีความเป็นมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประกาศ พระศาสนา มีพระสงฆ์สาวกเกิดขึ้น ดังนั้นตามหลักการคือเมื่อมีคนหรือสมาชิกในกลุ่มมากกว่า 2 คนขึ้นไป ก็ จะเริ่มให้ความสำคัญกับการปกครองมากขึ้น ในช่วงแรกพระพุทธเจ้าทรงใช้รูปแบบการปกครองแบบ ธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นใหญ่ในการปกครอง แม้แต่การบวชก็ได้ทรงอนุญาตให้มีการบวชแบบ เอหิภิกขุอุปสัมปทา คือพระองค์ให้การอุปสมบทเอง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ดังนั้น การปกครอง พระพุทธองค์ทรงใช้พุทธประเพณี คือ แบบแผน เป็นประเพณีในการบัญญัติ สิกขาบทของพระพุทธเจ้า ในสมัยพุทธกาลนั้นพระองค์ทรงยึดแบบหลักของพระพุทธเจ้าในอดีตที่ผ่านมาและ กฎระเบียบของสังคมเป็นหลักในการบัญญัติสิกขาบท เพราะสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ประเพณีปฏิบัติในการ บัญญัติพระวินัยทั้งหลาย โดยที่ทรงทราบอยู่ย่อมตรัสถามก็มี ทรงทราบอยู่ย่อมไม่ตรัสถามก็มี ทรงทราบกาล แล้วตรัสถาม ทรงทราบกาลแล้วไม่ตรัสถาม พระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมถามสิ่งที่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ตรัสถาม สิ่งที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ พระองค์ทรงกำจัดด้วยข้อปฏิบัติ เมื่อตรัสถามย่อมทรงสอบถามภิกษุ ทั้งหลาย ด้วยอาการ 2 อย่าง คือ จักแสดงธรรมอย่างหนึ่ง จักทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พระสาวกอย่างหนึ่ง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การปกครองคณะสงฆ์ มีเป้าหมายคือเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงามกับคณะสงฆ์ไทย มีมหาเถร สมาคมเป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง ไล่ตามลำดับลงมาตามอำนาจหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ใน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โดยผู้มีอำนาจสูงสุด คือ สมเด็จพระสังฆราช เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะ จังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ตามลำดับ (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2539) การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันได้เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 4 ฉบับคือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับ ที่ 2) พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ (ฉบับ ที่ 3) พ.ศ. 2560 และ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับ ที่ 4) พ.ศ. 2561 ซึ่งการตราพระราชบัญญัติ ก็เพื่อการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการ ถ่วงดุลอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่ง การดำเนินกิจการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้สมเด็จพระสังฆราช องค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรง บัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคม ตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรือง สถาพรแห่งพระพุทธศาสนา (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2539)

ในปัจจุบันเทคโนโลยีต่าง ๆ มีความทันสมัยมากคณะสงฆ์ได้นำเอาเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาใช้ในการ บริหารจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การเผยแผ่ จะเห็นมิติใหม่ของการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ แม้แต่ การปกครอง ก็ได้มีการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการสื่อสาร การค้นหาข้อมูลก็ทำได้ง่าย มีการจัดเก็บ ฐานข้อมูลของพระสงฆ์ชั้นปกครอง ที่สามารถสืบค้นได้ พร้อมกันนั้นคณะสงฆ์ได้มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาขึ้น เพื่อยกระดับการปกครองคณะสงฆ์ โดยในด้านการปกครอง มีการทำ โครงการพระพุทธศาสนา 4.0 จัดทำฐานข้อมูลพระภิกษุสามเณร โครงการพัฒนาระบบการบริหารแบบ ธรรมาภิบาล การพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากร (พระเทพเวที (พล อาภากรโ), 2564) แสดงให้เห็นว่า การปกครองคณะสงฆ์แบบเดิมที่ดีอยู่แล้วยังต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ เพื่อให้การปกครองเกิดความเรียบร้อยดีงาม เพิ่มมากขึ้น

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการปกครอง

ความหมายของการปกครอง

สังคมมนุษย์เป็นสังคมที่อยู่กันด้วยความหลากหลายด้านภาษาวัฒนธรรมและอื่น ๆ เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก ด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเกิดการกระทำที่มีข้อแตกต่างกัน ดังนั้น การปกครองจึงถือว่าสำคัญมากสำหรับการจัดการความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่มีความหลากหลายนั้นให้เกิดความสมดุล เพื่อความสุขและเสรีภาพ ปรากฏภาพของมวลมนุษย์ในสังคม ดังนั้น สังคมมนุษย์กับการปกครอง (สุพิศวง ธรรมพินทา, 2540) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาพร้อมกัน เพราะธรรมชาติของมนุษย์เป็นที่ยอมรับกันว่า ตั้งแต่เกิดขึ้นมีบนโลกมนุษย์ก็ได้แสดงสัญชาตญาณของสัตว์สังคมที่ปรารถนาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นพวก เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกแก่กัน และปรารถนาความสุขทางใจจากการมีสังคมมากกว่าอยู่ตามลำพัง

ความหมายการปกครองตามทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น ตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้นมีใช้จุดหมายในตัวแต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษา หรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษา จึงถือคติได้ว่าการปกครองที่มีขึ้นเป็นเรื่องของการศึกษาและเพื่อการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหา เริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยิ่งต้องเพิ่มการใช้อำนาจ ใช้อำนาจ และจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ไม่ใช่การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลว (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2539) นอกจากนี้การปกครองยังมีความหมายถึงการปกครอง (Government) ใน Dictionary of Sociology ว่า คือ องค์กรกลางหรือศูนย์รวมของหน่วยงานที่ซับซ้อน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการใช้อำนาจควบคุมสังคมทั้งหมด หรือหน่วยงานของสังคม หน่วยงานปกครอง ดำรงอยู่ในสังคมที่ซับซ้อนในรูปแบบขององค์กรที่ควบคุมสังคม ซึ่งในบางครั้งทำให้เห็นความแตกต่างในรูปแบบประเพณีที่ไม่เป็นทางการของการควบคุมในสังคมธรรมดาไม่ซับซ้อน (Scott, 1999)

สรุปได้ว่า การปกครอง คือ การดูแล การควบคุมคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ได้รับสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกัน โดยใช้กฎหมาย ระเบียบแบบแผนที่ดีของสังคม รวมถึงจัดการความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น การปกครองที่ดีจะต้องเป็นไปตามหลักของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และจะเป็นการปกครองแบบสร้างคนดี ปราศคนเลว เพื่อให้สังคมมีความสุขความเจริญ

รูปแบบการปกครอง

รูปแบบการปกครองโดยพิจารณาจากจำนวนผู้ปกครอง และจุดหมายในการปกครอง เพื่อประชาชนหรือเพื่อตนเอง โดยแบ่งรูปแบบการปกครองที่ดี 3 รูปแบบ ที่ใช้อำนาจการปกครองตามกฎหมาย และเพื่อประโยชน์ส่วนรวมกับอีก 3 รูปแบบที่ไม่ดี ที่ใช้อำนาจการปกครองเพื่อประโยชน์ตนเองและพวกพ้อง (Michael et al., 1998) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รูปแบบการปกครองตามแนวคิดของอริสโตเติล

จำนวนผู้ปกครอง	จุดประสงค์ในการปกครอง	
	เพื่อประชาชน	เพื่อผู้ปกครอง
คนเดียว (One Person)	ราชาธิปไตย (Monarchy)	ทฤษฎาธิปไตย (Tyranny)
คนละบุคคล (A few People)	อภิชนาธิปไตย (Aristocracy)	คณาธิปไตย (Oligarchy)
คนส่วนมาก (The Majority)	โพลิตี/มัชฌิมวิธธิปไตย (Polity)	ประชาธิปไตย (Democracy)

รูปแบบการปกครองทั้ง 6 นี้มาจากรูปแบบการปกครอง 3 ประเภท คือ ประเภทที่บุคคลคนเดียวเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง ได้แก่ ราชาธิปไตยและทูลนาธิปไตย ประเภทคณะบุคคลเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง ได้แก่ อภิชนาธิปไตย และคณาธิปไตย และประเภทที่คนส่วนมากเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง ได้แก่ โปลิตีหรือมีชนมวิถิธิปไตยและประชาธิปไตย (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550)

รูปแบบการปกครองปัจจุบัน

รูปแบบการปกครองที่ได้รับการยอมรับและปรากฏมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถแยกประเภทได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ (สุรพล สุยะพรหม, 2548)

1. รูปแบบการปกครองแบบเผด็จการ คำว่า เผด็จการ (Dictatorship) ตามความหมายทั่วไป หมายถึง การปกครองโดยคนคนเดียวหรือโดยกลุ่มบุคคลเล็ก ๆ กลุ่มเดียว เผด็จการเป็นศัพท์ที่เกิดขึ้นสมัยที่โรมปกครองโดยระบบสาธารณรัฐ โดยการที่ประชาชนมอบอำนาจให้แก่ผู้นำเพียงคนเดียวในระยะเวลาไม่เกิน 6 เดือน เพื่อให้ทำหน้าที่จัดระเบียบสังคมหรือสร้างความมั่นคงทางทหาร ในสถานการณ์ที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะฉุกเฉิน หลังจากนั้นผู้นำจะต้องลาออกและการปกครองแบบมีรัฐธรรมนูญก็จะได้รับการสถาปนาขึ้นมาใหม่ (สยาม คำปรีชา, 2547)

2. รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย คำว่า ประชาธิปไตย มาจาก Democracy ซึ่งมาจากคำว่า Demokration ในภาษากรีก แปลว่า การปกครองของประชาชน ดังที่อดีตนายกรัฐมนตรีของสหรัฐอเมริกาเคยกล่าวไว้ว่า “รัฐบาลประชาธิปไตย คือ รัฐบาลของประชาชน เพื่อประชาชน และโดยประชาชน” ซึ่งหมายถึงระบบการปกครองตามอุดมคติระบบหนึ่งที่รัฐบาลในระบบประชาธิปไตยจะให้อิทธิพลอันเท่าเทียมกันในการดำรงชีวิต การแสวงหาความสุข เป็นต้น (อุทัย หิรัญโต, 2524) ดังนั้น

รูปแบบของการปกครองแบบที่ 1 พิจารณาจากจำนวนผู้ปกครองและจุดมุ่งหมายของการปกครอง แบบที่ 2 พิจารณาจากการมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจอธิปไตย และแบบที่ 3 เป็นการปกครองในยุคปัจจุบัน ในรูปแบบของเผด็จการที่หมายถึงการปกครองโดยคนคนเดียว หรือโดยกลุ่มคนกลุ่มเดียว และที่ให้การยอมรับกันมากที่สุด คือ การปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการปกครองของประชาชน ในปัจจุบันเป็นระบบการปกครองในอุดมคติที่คณะรัฐบาลต่างมุ่งหวังให้เป็นไป เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในสังคม

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล

การปกครองคณะสงฆ์เป็นรูปแบบการปกครองแบบธรรมาธิปไตย เป็นรูปแบบการปกครองแบบพิเศษที่ต่างจากการปกครองของฝ่ายโลก ข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัดคือ การปกครองคณะสงฆ์จะยึดหลักความถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมืองที่เกี่ยวข้องพร้อมกันนั้นก็ต้องยึดหลักความถูกต้องพระธรรมวินัย และ จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการปกครองคณะสงฆ์ก็ค่อนข้างต่างจากการปกครองในฝ่ายโลก โดยที่จุดมุ่งหมายของการปกครองคณะสงฆ์ก็เพื่อการศึกษาพระธรรมวินัย ซึ่งนำไปสู่การรู้ธรรมรู้ธรรม จนถึงที่สุดการบรรลุธรรม การปกครองคณะสงฆ์ในความหมายคือการปกครองพระภิกษุตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป เพราะคำว่า “สงฆ์” หมายถึงพระภิกษุตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป เช่น พระภิกษุตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไปร่วมกันทำกิจของสงฆ์ เรียกว่า พระสงฆ์ทำสังฆกรรม เป็นต้น อีกความหมายถึง คือ พระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และสอนให้ผู้อื่นรู้ตามส่วนในพระสูตรพระสงฆ์ในความหมายของพระสูตร หมายถึง ท่านผู้มีคุณสมบัติดังกล่าว (พระอรหันต์) แม้เพียงรูปเดียวก็ได้ชื่อว่าเป็นพระสงฆ์ แต่ในความหมายทางพระวินัยนั้นท่านหมายถึงพระภิกษุตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป จึงได้ชื่อว่าพระสงฆ์ (พระโสณคณาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ), 2528) พระสงฆ์เป็นสถาบันบุคคลที่เกิดขึ้นตามการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ผ่านวิธีการอุปสมบทตามที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาต ทำหน้าที่ในการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาจากรุ่นสู่รุ่นสืบมาจนถึงปัจจุบัน

การปกครองคณะสงฆ์ได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลักที่ใช้ในการปกครองในครั้งนั้น คือ พระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์โดยธรรมาธิปไตย กล่าวคือ ทรงแสดงธรรมบัญญัติพระวินัย การบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา และทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ของพระสงฆ์โดยที่พระองค์ทรงเป็นพระธรรมราชา มีพระสารีบุตรเป็นพระธรรมเสนาบดีเป็นผู้ช่วยตามที่ทรงโปรดให้ช่วย พร้อมพระโมคคัลลานะและพระเถระทั้งหลาย ผู้เป็นสังฆมิตรและ สังฆปริณายกเป็นหมู่ ๆ ทรงมอบให้สงฆ์เพื่อเป็นสมานสังวาสกัน เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัยและต้องมีมติเป็นเอกฉันท์เป็นสำคัญ การบัญญัติพระวินัยโดยพระพุทธองค์เพื่อใช้ปกครองสงฆ์ ดังพุทธพจน์ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ 10 ประการ คือ เพื่อความดีแห่งสงฆ์ 1 เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ 1 เพื่อข่มผู้เกียติ 1 เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก 1 เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน 1 เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต 1 เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส 1 เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว 1 เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม 1 และเพื่อถือตามพระวินัย 1” (สุนทร ณ รังสี, 2530)

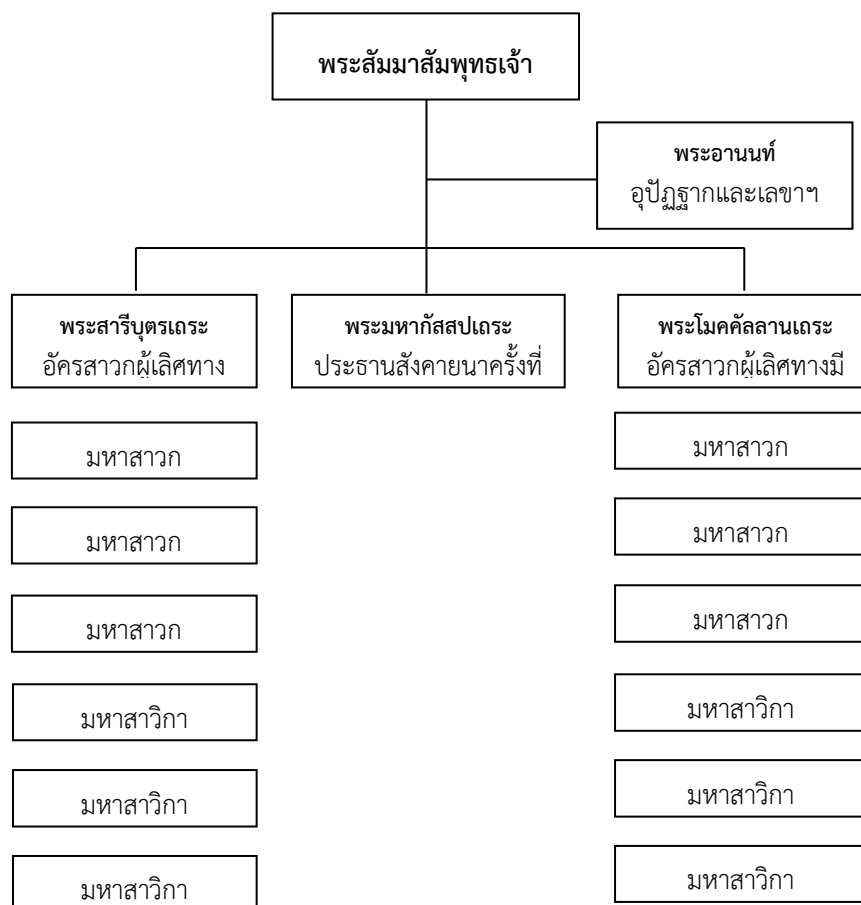
ตอนต้นพุทธกาลจำนวนผู้เข้ามาบวชไม่มากนัก และส่วนมากท่านที่เข้ามาบวชบรรลุมรรคผลระดับสูงในทางศาสนา ไม่มีปัญหาเรื่องความประพฤติการปกครองแต่ประการใด แต่เมื่อจำนวนพระเพิ่มขึ้นคนที่เข้ามาบวชมีเจตนาธรรมแตกต่างกัน ความจำเป็นในด้านการบริการก็เกิดขึ้น ทรงจัดให้มีบุคคล คณะผู้รับผิดชอบในความประพฤติ การศึกษา คือ (พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ), 2528) อุปัชฌาย์อาจารย์ มีหน้าที่ในการปกครอง อบรม สั่งสอน สัทธืวิหาริก อันเตวาสิกของตน โดยทรงกำหนดวัตร ให้แต่ละฝ่ายปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้อเฟื้อ โดยให้ฝ่ายผู้ปกครองสร้างความรู้สึกรู้สึกต่อสัทธืวิหาริก อันเตวาสิกของตนเหมือนบุตร ฝ่ายสัทธืวิหาริก อันเตวาสิกจะต้องสร้างความรู้สึกรู้สึกต่ออุปัชฌาย์อาจารย์ฐานะบิดา การอยู่ร่วมกันของท่านเหล่านั้นจึงมีลักษณะที่อบอุ่น ต่างฝ่ายต่างดูแลความเป็นอยู่ของกันและกัน ทรงให้อำนาจแก่อาจารย์อุปัชฌาย์ ในอันที่จะลงโทษแก่สัทธืวิหาริก อันเตวาสิกของตน ผู้ประพฤติมิชอบได้ โดยทรงกำหนดเป็นเงื่อนไขในการวินิจฉัยลงโทษ การขอขมา การงดโทษไว้

เจ้าอาวาสและคณาจารย์ เจ้าอาวาสในตอนแรกไม่ค่อยปรากฏเด่นชัดนัก นอกจากเรื่องในอรรถกถา อำนาจคงไม่มีมากเหมือนปัจจุบัน งานส่วนมากหนักไปในด้านการดูแลความสงบเรียบร้อยภายในวัด นวกรรมส่วนคณาจารย์เป็นตำแหน่งที่เกิดในยุคหลัง เมื่อพระธรรมวินัยที่ทรงแสดงบัญญัติเพิ่มขึ้นจำเป็นต้องมีการจำทรงไว้พระเถระทั้งหลายได้แบ่งกันเรียนจำทรงพระธรรมวินัยและถ่ายทอดให้แก่ศิษย์ของตน

ตำแหน่งเหล่านี้พระเถระรูปเดียวอาจจะดำรงตำแหน่งอุปัชฌาย์ อาจารย์ เจ้าอาวาสและคณาจารย์ ในขณะเดียวกันก็ได้ จะต่างกันแต่ลักษณะงานเท่านั้น ตามปกติพระพุทธเจ้าจะทรงใช้เวลาออกพรรษาเสด็จไปเยี่ยมภิกษุทั้งหลาย โปรดสัตว์โลกเป็นต้น ในสมัยนั้นถึงแม้จะมีปัญหาต่าง ๆ ทั้งด้านศีล และ ทัฎฐิ แต่สามารถจัดให้สงบระงับลงไปได้ โดยองค์พระพุทธเจ้าเองบ้าง พระมหาเถระทั้งหลายบ้าง สังคมพระสงฆ์จึงกลายเป็นสังคมที่สงบเย็นโดยมากลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล มีโครงสร้างตามความเห็นของ ไชย ณ พล ได้กล่าวไว้ (ไชย ณ พล, 2537)

พระผู้มีพระภาคทรงเป็นพระบรมศาสดาของพระศาสนา แล้วทรงแต่งตั้งอัครสาวกและมหาสาวกในฐานะผู้เลิศทางด้านต่าง ๆ เป็นใหญ่เป็นอธิบดีในคุณวิเศษนั้น ๆ เพื่อเป็นแบบอย่างและเป็นธรรมาจารย์สั่งสอนกุลบุตรและมหาชน ดังนั้น โครงสร้างองค์กรส่วนกลางสมัยพุทธกาลปรากฏดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 โครงสร้างการปกครองสมัยพุทธกาล (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550)

ลักษณะการใช้อำนาจในการปกครองคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์หลักเรื่องมีได้กับการใช้อำนาจในการปกครอง พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ต้องมีอำนาจและหน้าที่ในการปกครอง ซึ่งเป็นหลักสากลของการปกครองที่ฝ่ายปกครองต้องมีอำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ก็เช่นกัน พระพุทธเจ้าทรงสร้างกรอบเพื่อประโยชน์แก่การปกครอง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จึงทรงบัญญัติไว้ 10 ประการ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
2. เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์
3. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก
4. เพื่อการอยู่สำราญของภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก
5. เพื่อป้องกันอาสวะอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
6. เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต
7. เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส
8. เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว
9. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
10. เพื่อถือตามพระวินัย

นอกจากนั้น ยังมีพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงประชุมสงฆ์พิจารณาบัญญัติขึ้น นับตั้งแต่ช่วงตอนกลาง

แห่งการอุปถัมภ์ของพระพุทธศาสนาเป็นต้นมา ไม่มีการจัดเป็นหมวด ไม่มีการจัดลำดับความสำคัญ และไม่มีการเรียงลำดับข้อ ต่อเมื่อมีการสังคายนาครั้งที่ 1 ภายใต้การนำของพระมหากัสสปเถระ จึงได้มีการพิจารณาจัดแบ่งออกเป็นหมวด ๆ เรียงลำดับความสำคัญ โดยแบ่งออกเป็นข้อ ๆ รวมเรียกว่า พระวินัย คือ สิกขาบท สำหรับภิกษุ 227 ข้อ สำหรับภิกษุณี 311 ข้อ (สุริยา รักษาเมือง, 2561) ดังในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สิกขาบทสำหรับภิกษุและภิกษุณี

สิกขาบท	ภิกษุ	ภิกษุณี
ปาราชิก	4	8
สังฆาทิเสส	13	17
อนียต	2	-
นิสสัคคีย์	30	30
ปาจิตตีย์	92	166
ปาฏิเทสนียะ	4	8
เสขยวัตร	75	75
อธิกรณสมณะ	7	7
รวม	227	311

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล เป็นการปกครองรูปแบบพิเศษเฉพาะของคณะสงฆ์ รูปแบบการปกครองที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยนั้น มุ่งเน้นให้เป็นไปเพื่อการศึกษาพระธรรมวินัย เพื่อให้บรรลุผลานิพพาน การปกครองจะเป็นการใช้ธรรมเป็นใหญ่ ถือเอาความถูกต้องเป็นใหญ่ที่เรียกว่าธรรมาธิปไตย และรูปแบบของการปกครองที่พระพุทธเจ้าใช้นั้น คณะสงฆ์ในปัจจุบันก็นำมาใช้ในการปกครองเพื่อความสงบสุขพัฒนาถาวรแห่งพระพุทธศาสนาเรื่อยมา

การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งจะต้องพิจารณาทั้ง 4 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 โดยมีพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2505 เป็นฐาน และอีก 3 ฉบับที่เหลือ เป็นฉบับแก้ไขบางมาตรา ในส่วนประเด็นสาระสำคัญของการออกพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมนั้น ด้วยการบริหารงานคณะสงฆ์ไม่สามารถดำเนินการงานคณะสงฆ์ได้ เพราะประธานกรรมการมหาเถรสมาคม ประชวรและประทับรักษาพระสุภาพเป็นเวลานานนับปี ไม่สามารถทรงเข้าร่วมประชุมได้ ด้วยประเด็นดังกล่าวนี้ อาจเกิดความเสียหายต่อวงการคณะสงฆ์ในการบริหารการตัดสินใจในนโยบายหลัก โดยภาพรวม จึงจำเป็นต้องมีประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน สมเด็จพระสังฆราช องค์ประธานในการประชุมกรรมการมหาเถรสมาคม ด้วยการออกพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยความเห็นชอบของทั้งพุทธจักร คือ กรรมการมหาเถรสมาคม และราชอาณาจักร คือ คณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นอำนาจของฝ่ายบริหารโดยตรง ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองในการพัฒนา ด้านการศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทย และความมั่นคงศรัทธาที่ยืนสถาพรของพระพุทธศาสนาสืบไป

การปกครองคณะสงฆ์ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีการกำหนดอำนาจพระสังฆาธิการขึ้นปกครอง ไว้ตามลำดับ

คือ สมเด็จพระสังฆราช เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 ได้ยกเลิกมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน “มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์หนึ่ง และให้นายกรัฐมนตรีลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ” สำหรับสาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 คือ ยกเลิกความในมาตรา 5 ตรี โดยให้การแต่งตั้ง สถาปนา และถอดถอน สมณศักดิ์ของพระภิกษุในคณะสงฆ์ อยู่ในพระราชอำนาจ และการแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมก็ทรงอยู่ในพระราชอำนาจ โดยที่สมเด็จพระสังฆราชซึ่งทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการ โดยตำแหน่งและกรรมการอื่นอีกไม่เกินยี่สิบรูปซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ หรือพระภิกษุซึ่งมีพรรษาอันสมควร และมีจริยาวัตรในพระธรรมวินัยที่เหมาะสมแก่การปกครองคณะสงฆ์ และกรรมการมหาเถรสมาคมซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปี และอาจได้รับการแต่งตั้งอีกได้

จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์แต่ละฉบับนั้น ตราขึ้นให้เข้ากับสถานการณ์และความเหมาะสมของยุคสมัย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ก่อนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แต่ละครั้ง จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐควรทำการศึกษาและ วิจัยถึงผลได้ผลเสียที่จะตามมาพร้อมจัดประชุม สัมมนาพระสงฆ์และคฤหัสถ์ผู้เกี่ยวข้องทำความเข้าใจร่วมกันเพื่อตรากฎหมายที่เหมาะสม สำหรับวงการคณะสงฆ์ไทยโดยรวมเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนาสืบไป

การปกครองคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธธรรม

การปกครองคณะสงฆ์ไทยมีเป้าหมายคือเพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพุทธธรรมในทางปฏิบัติสามารถใช้หลักธรรมมาประยุกต์เข้ากับการปกครองได้อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นหลักอริยสัจ 4 หลักพรหมวิหาร 4 หลักปาปนิยกรรม 3 ก็ใช้ได้ แต่เมื่อมองในมุมของการปกครองโดยภาพรวมที่พระสงฆ์กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาค การใช้หลักสัปปริสธรรม 7 จะเหมาะสมกว่า เนื่องจากมีถึง 7 ประการที่ครอบคลุมการบริหารในภาพรวม ชี้นำให้คณะสงฆ์ให้ปฏิบัติตามได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรม จะมุ่งเน้นไปที่พระสงฆ์ 3 ระดับ คือ พระสังฆาธิการ ที่เป็นเจ้าคณะชั้นปกครอง ควรประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรม 7 ประการ ตามแนวทาง ดังนี้ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1. ัมมัญญาตา (ความเป็นผู้รู้จักธรรม) ในที่นี้ หมายถึง พระสังฆาธิการ มีความรู้เรื่องการปกครอง ศิลปะวิทยาการปกครอง ด้วยความที่ศึกษาให้มากในกฎระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง เข้าใจในบทบาทหน้าที่ และอำนาจของการปกครอง รู้หลักในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นก็รู้จักใช้แนวทางวิธีการที่เหมาะสมในการระงับ กล่าวให้เข้าใจแบบสั้น ๆ คือรู้เรื่องการปกครอง

2. อตถัญญาตา (ความเป็นผู้รู้จักอรรถ) อตถะ คือประโยชน์ ผล หรือ เป้าหมาย ในที่นี้ จึงหมายถึง การที่พระสังฆาธิการเมื่อศึกษาให้มากแล้ว มีความเข้าใจ รู้แน่ชัดถึงเป้าหมายของการปกครอง เมื่อปกครองด้วยดีแล้วจะก่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงามในคณะสงฆ์ อันนี้ถือเป็นเป้าหมาย และการรู้ข่าวไปหาเหตุอีกว่าการปกครองจะได้ผลต้องทำอะไรด้วยวิธีการอย่างไรเป็นต้น

3. อัตตัญญาตา (ความเป็นผู้รู้จักตน) ในที่นี้ คือ รู้จักประมาณตน รู้จักศักยภาพของตนเองว่ามีความสามารถในการปกครองแค่ไหน สามารถบัญชาการสั่งการได้ในระดับใด พระสงฆ์ในเขตปกครองเชื่อฟังให้ความเคารพให้ความยำเกรงมากน้อยเพียงใด สังเกตได้จากการที่ เมื่อมีคำสั่งให้คณะสงฆ์ในปกครอง

ปฏิบัติการในเรื่องใด ผลตอบรับกลับมา มีการดำเนินการตามมากน้อยเพียงใด เมื่อพบว่ามีปัญหาที่ทำการปรับปรุงแก้ไขให้พระสงฆ์ในปกครองเกิดความเคารพยำเกรง และปฏิบัติตาม

4. มัตตัญญูตา (ความเป็นผู้รู้จักประมาณ) ในที่นี้ คือ การรู้จักประมาณหรือความพอดี ไม่ออกคำสั่งมากเกินไป พูดแต่พอดี สั่งการแต่พอดี ไม่ใช่พระเดชมากเกินไป ใช้พระคุณในการปกครอง จะทำให้เกิดความสมดุลกัน ใช้หลักของการใช้อำนาจที่ดี คือข่มผู้ที่ควรข่ม ยกย่องผู้ที่ควรยกย่อง

5. กาลัญญูตา (ความเป็นผู้รู้จักกาล) ในที่นี้ คือ รู้จักเวลาในการสั่งการ รู้จักกาลเทศะในการพูด เจรจาต่อรอง สิ่งใดควรพูด สิ่งใดไม่ควรพูด เวลาไหนควรพูด เวลาไหนไม่ควรพูด ในจุดนี้จะต้องใช้วิจารณญาณในการวิเคราะห์สถานการณ์

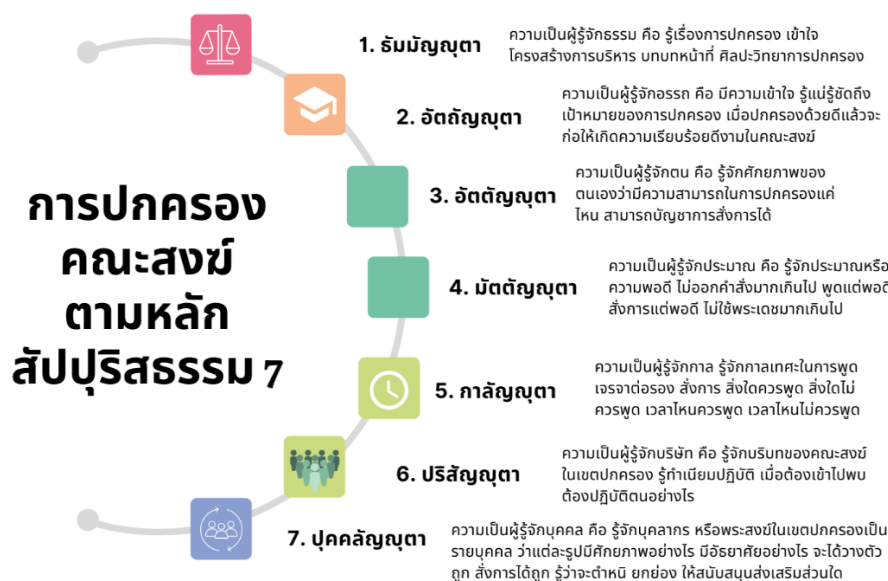
6. ปริสัณญูตา (ความเป็นผู้รู้จักบริษั) ในที่นี้ คือ รู้จักบริบทของคณะสงฆ์ในเขตปกครอง เช่น มีแนวปฏิบัติที่เป็นวัฒนธรรมองค์กรหรือค่านิยมอย่างไร เมื่อต้องเข้าไปพบต้องปฏิบัติตนอย่างไร คือมีธรรมเนียมปฏิบัติปลีกย่อยจากพระธรรมวินัยอย่างไร เมื่อรู้แล้วก็จะสามารถเข้าหา ด้วยวิธีการที่ถูกต้อง ตามภาษาชาวบ้านจะเรียกว่าได้ใจชุมชน เมื่อเข้าใจและทำให้ถูกต้องก็จะสามารถสั่งการประสานงานได้ดียิ่งขึ้น

7. ปุคคัลญูตา (ความเป็นผู้รู้จักบุคคล) ในที่นี้ คือ การรู้จักบุคลากร หรือพระสงฆ์ในเขตปกครอง เป็นรายรูป ว่าแต่ละรูปมีศักยภาพอย่างไร มีอริยาศยอย่างไร ชอบอะไร ไม่ชอบอะไร อาจจะวิเคราะห์โดยการพูดคุยสอบถามผู้อื่นเพื่อให้ทราบ จะได้วางตัวถูก สั่งการได้ถูก รู้ว่าจะตำหนิ ยกย่อง ให้สนับสนุนส่งเสริมส่วนใด และสามารถใช้ศักยภาพของแต่ละรูปได้มากน้อยเพียงใด

โดยความแล้วการปกครองตามหลักพุทธธรรมคือการใช้หลักสัปปริสธรรมเป็นกรอบในการปกครอง นำมาวิเคราะห์บริบทในเขตพื้นที่ปกครอง เมื่อวิเคราะห์สภาพทั้งภายในและภายนอกแล้ว ก็นำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการปกครอง สั่งการประสานงานในส่วนที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดความเหมาะสมเรียบร้อยดีงาม

องค์ความรู้

เพื่อให้เข้าใจถึงสัปปริสธรรม 7 ได้อย่างชัดเจนโดยการประยุกต์ใช้ ผู้เขียนจึงได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้ แสดงให้เห็นว่า การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักสัปบุริธรรม 7 มีรายละเอียดที่สำคัญคือ การประยุกต์ใช้หลักสัปบุริธรรม 7 เพื่อการปกครองคณะสงฆ์โดยใช้แนวทางตามหลักสัปบุริธรรม คือ 1 รู้จักเหตุกล่าวคือองค์ความรู้ด้านการปกครอง และบริบทต่างๆ ของการปกครอง 2 การรู้และเข้าใจถึงเป้าหมายของการปกครอง 3 รู้จักศักยภาพของตนเองว่าปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใดควรพัฒนาส่วนใด 4 รู้จักใช้อำนาจในการปกครองแต่พอดี 5 รู้จักกาลเทศะ เวลาไหนควรพูด ไม่ควรพูด ใครควรชม ใครควรยกย่อง 6 รู้จักบริบทของคณะสงฆ์ในพื้นที่ ว่าเป็นอย่างใด ควรใช้วิธีใดในการปกครอง และ 7 รู้จักบุคลากรเป็นรายบุคคลเพื่อให้เข้าใจและเข้าถึงสั่งการปกครองได้ง่าย

สรุป

การปกครองคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธธรรม คือการปกครองคณะสงฆ์ไทยโดยการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้ง 4 ฉบับ คือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2560 และ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 นอกจากนี้ ยังใช้ให้เป็นไปตามกฎ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ และมติ ของมหาเถรสมาคม อย่างเคร่งครัดปกครองกันแบบธรรมาธิปไตย ถือเอาความถูกต้องเป็นใหญ่ ใช้อำนาจตามที่ได้กำหนดไว้ไม่ให้เกินขอบเขตของอำนาจที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และใช้หลักสัปบุริธรรมประกอบด้วย 1. ธัมมัญญตา (ความเป็นผู้รู้จักธรรม) รู้เรื่องการปกครอง เข้าใจโครงสร้างการบริหาร บทบาทหน้าที่ ศิลปะวิทยาการปกครอง 2. อัตถัญญตา (ความเป็นผู้รู้จักอรรถ) มีความเข้าใจ รู้แน่ชัดถึงเป้าหมายของการปกครอง เมื่อปกครองด้วยดีแล้วจะก่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงามในคณะสงฆ์ 3. อัตตัญญตา (ความเป็นผู้รู้จักตน) รู้จักศักยภาพของตนเองว่ามีความสามารถในการปกครองแค่ไหน สามารถบัญชาการสั่งการได้ในระดับใด พระสงฆ์ในเขตปกครองเชื่อฟังให้ความเคารพให้ความยำเกรงมากน้อยเพียงใด 4. มัตตัญญตา (ความเป็นผู้รู้จักประมาณ) รู้จักประมาณหรือความพอดี ไม่ออกคำสั่งมากเกินไป พูดแต่พอดี สั่งการแต่พอดี ไม่ใช้พระเดชมากเกินไป ใช้พระคุณในการปกครองให้เกิดความสมดุลกัน ใช้หลักของการใช้อำนาจที่ดี คือชมผู้ที่ควรชม ยกย่องผู้ที่ควรยกย่อง 5. กาลัญญตา (ความเป็นผู้รู้จักกาล) รู้จักกาลเทศะในการพูดเจรจาต่อรอง สั่งการ สิ่งใดควรพูด สิ่งใดไม่ควรพูด เวลาไหนควรพูด เวลาไหนไม่ควรพูด 6. ปริสัญญตา (ความเป็นผู้รู้จักบริษัท) รู้จักบริบทของคณะสงฆ์ในเขตปกครอง รู้ทำเนียมปฏิบัติ เมื่อต้องเข้าไปพบต้องปฏิบัติตนอย่างไร และ 7. บุคคลัญญตา (ความเป็นผู้รู้จักบุคคล) รู้จักบุคลากร หรือพระสงฆ์ในเขตปกครองเป็นรายบุคคล ว่าแต่ละรูปมีศักยภาพอย่างไร มีอหยาตย์อย่างไร จะได้วางตัวถูก สั่งการได้ถูก รู้ว่าจะตำหนิ ยกย่อง ให้สนับสนุนส่งเสริมส่วนใด และสามารถใช้ศักยภาพของแต่ละรูปได้มากน้อยเพียงใด โดยความแล้วการปกครองตามหลักพุทธธรรมคือการใช้หลักสัปบุริธรรมเป็นกรอบในการปกครอง นำมาวิเคราะห์บริบทในเขตพื้นที่ปกครอง เมื่อวิเคราะห์สภาพทั้งภายในและภายนอกแล้ว ก็นำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการปกครอง สั่งการประสานงานในส่วนที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดความเหมาะสมเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์

เอกสารอ้างอิง

- ไชย ณ พล. (2537). *การปกครองของพระพุทธเจ้าระบอบธรรมาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- พระเทพเวที (พล อาภากรโ). (2564). *สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต 2564*. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2539). *นิติศาสตร์แนวพุทธ*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

- พระเมธีธรรมมารถ (ประยูร ธมมจิตโต). (2539). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2528). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: ศิวพร.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2550). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สยาม ดำปรีชา. (2547). *สังคมกับการปกครอง*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล.
- สุนทร ณ รังสี. (2530). *สถาบันทางการเมืองตามแนวพุทธศาสตร์ รัฐศาสตร์แนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สุพิศวง ธรรมพันทา. (2540). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพฯ: ดิฉันบุคส์ไตร์.
- สุรพล สุธะพรหม. (2548). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุริยา รักษาเมือง. (2561). *การปกครองคณะสงฆ์*. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อุทัย หิรัญโต. (2524). *สารานุกรมศัพท์ทางรัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- Roskin M. et al. (1998). *Political Science: An Introduction*. New Jersey: Prentice-Hall International.
- Scott, W.P. (1999). *Dictionary of Sociology*. Delhi: General Book Depot.

